

УДК 374.7:71

А.Б. Єрмоленко,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії і освіти дорослих, Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти

Сучасні акценти освіти дорослих: зарубіжний досвід

A.B. Ermolenko,

Doctor of political sciences, associate professor of philosophy and adult education, Central institute of postgraduate education

Modern accents adult education: international experience

Анотація.

В цій статті звертається увага на невідповідність реальних можливостей вітчизняної освіти потребам життєдіяльності дорослої особистості на сучасному етапі розвитку людської цивілізації. Визначена певна динаміка зниження престижу здобуття вищої освіти та можливостей її реалізації в професійній сфері. Акцентується увага на протиріччях моделі освіти індустріальної епохи та вимогах сьогодення. Узагальнюється досвід та сучасні підходи деяких бізнес-шкіл та дослідників США, щодо адаптації дорослої людини до викликів сучасності. Пропонуються погляди зарубіжних авторів щодо можливостей трансформації навчання дорослих людей. Акцентується увага на комплексності вирішення питань приведення у відповідність можливостей розвитку життєвої компетентності дорослої людини з урахуванням перспективи. Розглядається зарубіжний досвід розвитку особистості шляхом розвитку складових його інтелекту (фізичного, емоційного, духовного, ментального).

Summary.

This article draws attention to the inadequacy of the capacity of national education needs adult life personality at the present stage of human civilization. Determined to goodwill certain dynamics of higher education and the possibilities of its implementation in the professional sphere. Attention is focused on contradictions education model of the industrial age and the requirements of today. Generalized experience and modern approaches of some business schools and researchers of the US adult to adapt to the challenges of our time. We offer foreign authors views on the possibilities of transforming teaching adults. The attention to the complexity of issues aligning capabilities of vital competence adult based perspective. We consider international experience through the development of

individual components of his intelligence (physical, emotional, spiritual and mental).

Ключові слова: освіта дорослих; освіта індустріальної епохи; інтелект людини; конус навчання; життєва компетентність людини.

Keywords: adult education; education of the industrial age; human intelligence; Cone training; competence human life.

Постановка проблеми. Сучасність, а тим більше перспектива розвитку людства, формують все нові вимоги до особистості а відтак і до її освіти. Питання відповідності різних рівнів освіти до запитів суспільства і ринку праці залишилися розв'язаними не повністю. Проте й акценти їх вирішення відрізняються. Оскільки можливості і запити різних категорій населення так як і соціокультурне середовище та фактори їх існування розбіжні.

Одним із вагомих невирішених питань нашої країни залишається адаптація дорослого населення до змін оточуючого середовища і його адекватної позиції на ринку праці. Варто зауважити, що аналогічні питання останнім часом актуалізувалися і серед зарубіжних дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку освіти дорослих (ОД) постійно перебувають у сфері наукових пошуків вітчизняних дослідників. Ця проблематика відслідковується в роботах Лук'янової Л.Б., Лещенко І.Т., Сігаєвої Л.Є., Ничкало Н.Г., Огієнко О.І., Шестопалюка О.В., Десятова Т.М., Чеботарьової О.О., Пуцова В.І. та ін. Серед зарубіжних вчених цей пошук відображено в роботах Н.Hanselmann, J.Polturzycki, М.Ноулз і т.д. Проте залишаються невирішеними низка питань щодо трансформації освітніх можливостей адаптації дорослої людини до викликів сучасності. Перш за все, це стосується розвитку її життєвих компетентностей.

Актуалізація проблем безробіття, неузгодженості професійної підготовки та потреб ринку праці, слабкої профорієнтації та фінансової неграмотності населення нашої країни загострюють питання інтенсифікації розвитку освіти дорослих як адекватної відповіді на них. В цьому напрямку свій пошук ведуть не тільки вітчизняні та зарубіжні науковці, представники міжнародних корпорацій та бізнесмени теж переймаються його розв'язанням.

Метою статті є адаптація практичного досвіду фахівців зарубіжних бізнес-шкіл та практиків в галузі приведення у відповідність можливостей дорослої людини до викликів сучасності засобами освіти дорослих.

Результати дослідження. Огієнко О.І. в своїй роботі «Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах» визначила, що місією освіти дорослих (Європейський підхід) є розвиток дорослої людини відповідно до викликів ХХІ століття. Основними стратегічними цілями ОД, що стосуються будь-яких країн та відображають глобальні процеси у сучасному світі, є: створення умов для розвитку дорослої людини згідно з її інтересами та здібностями. У цьому контексті освіта дорослих розглядається, з одного боку, як засіб самореалізації, самовираження та самоствердження особистості, соціального самозахисту та адаптації людини в умовах ринкової економіки; а з іншого – як виховання громадян, соціально активних, творчих членів суспільства, що постійно розширюють систему загальнолюдських і національних цінностей та ідеалів, здатних бути активними учасниками управління суспільством, брати на себе громадянську відповідальність за своє життя та життя своєї сім'ї й суспільства в цілому, за збереження природи, за долю своєї країни та світу тощо; як засіб задоволення поточних та перспективних професійних потреб дорослої людини, потреб виробництва, економічної, соціальної, культурної сфери у кваліфікованих спеціалістах, яким притаманні широкі загальні, професійні погляди та професійна мобільність. Зазначені цілі взаємопов'язані та взаємозумовлені, їх досягнення потребує переосмислення місця освіти дорослих у кожній країні з урахуванням як глобального, так і локального контекстів [6].

Варіант вітчизняного підходу щодо визначення мети ОД представлено Лук'яною Л.Б. у «Концептуальних положеннях освіти дорослих». Де освіта дорослих є чинником, який забезпечує безпосередній процес розвитку особистості й визначає шляхи реалізації та оновлення цього процесу. Її сутність передбачає не лише наявність економічного підґрунтя, а й реалізацію морально-розвивальної функції, що передбачає всебічний прогрес розвитку особистості у період її самостійного життя шляхом поступового збагачення попередньо набутих знань і вмінь [5].

Як бачимо, зазначені підходи теоретично враховують всебічний розвиток особистості, включаючи її матеріальну, соціокультурну та інші сфери життя. Проте на практиці ці завдання вирішуються вкрай повільно. Враховуючи багатогранність проблеми, в цій роботі пропонується розглянути деякі моменти практичного досвіду компанії Rich Dad, яка займається питаннями фінансової освіти та всебічного розвитку громадян. Підставою для використання досвіду цієї компанії є їх результативність та популярність на світовому ринку послуг в сфері неформальної освіти. Як приклад, продукт Rich Dad «Capital City» в 2014 році посів перше місце серед

ігрових навчальних гаджетів Apple і третє – на світовому ринку навчальних ігр [4, с. 270].

Т.Десятов досить слушно визначив, що зростаючий розрив між кваліфікацією фахівців та потребами ринку актуалізує питання про надання кожному громадянину можливостей неперервного поновлення знань та вмінь. У ХХ ст. людство усвідомило, що шкільної (і навіть університетської) освіти недостатньо для розв'язання нових проблем, скажімо таких, які спричиненою кризою компетентності людини [2]. Сьогодні, актуальність освіти дорослих для результативності особистості достатньо влучно характеризує цитата Джоела Баркера «Ваш минулий успіх не гарантує вам успіху в майбутньому».

Поряд з цим, сучасний динамічно-змінюваний світ характеризується корінними перетвореннями у всіх сферах соціально-економічного, науково-технічного та культурного життя. На фоні чого все більшого значення набуває освіта дорослих, покликана сприяти позитивній самореалізації особистості на різних етапах життя. В умовах трансформацій вона відтворює інтереси багатьох людей, значна частина яких відноситься до слабо соціально-захищених груп [3].

З іншого боку, вже після закінчення ВНЗ молодий фахівець стикається з досить серйозною проблемою конкуренції. Про це свідчить статистика сайту з пошуку роботи hh.ua (Таблиця 1) [7].

Таблиця 1. ТОП-5 професійних сфер із найвищою конкуренцією, здобувачів на одну вакансію

<i>освітній напрямок</i>	<i>чол./місце</i>
Вищий менеджмент	17,4
Початок кар'єри, студенти	14,7
Юристи	9,9
Бухгалтерія, управлінський облік, фінанси підприємства	7,9
Транспорт, логістика	6,3

Інша сторона цієї проблеми – можливість застосування своєї освіти на практиці. Як показує дослідження проведене Інститутом соціології НАНУ, робота як мінімум третини працюючих не відповідає здобутому за освітою ними фаху (Таблиця 2)

Таблиця 2. Результати опитування «Чи відповідає характер вашої нинішньої роботи вашому професійно-освітньому рівню?», %

<i>Сфера</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко сказати</i>	<i>Зараз не працюю</i>
<i>Медицина, фармацевтика</i>	26,8	16,4	7,9	48,7
<i>Інформаційні</i>	28,2	26,7	9,0	35,4

<i>технології, інтернет, телеком</i>				
<i>Продажі</i>	28,2	22,8	6,8	42

Досліджуючи тенденції, які спостерігаються на ринку праці США, можна визначити наступні проблемні моменти. По-перше, безробіття серед фахівців з вищою освітою зростає (Рис. 1). Зворотна тенденція спостерігається в ситуації з робітничими спеціальностями. Це свідчить про акценти ринку праці, щодо затребованості робітничих спеціальностей та фахівців з вищою освітою. По-друге, конкуренція спровокувала іншу динаміку – зниження середньої заробітної плати фахівців з вищою освітою (Рис. 2) [4, с. 197].

В загальному контексті, основні тенденції на ринку праці схожі. Це дає підставу розглянути певний практичний досвід зарубіжних компаній щодо вирішення питань адаптації особистості до викликів сучасності засобами освіти дорослих. Одне з питань – конкурентоспроможність фахівця.

Перш за все, засновник компанії Rich Dad Роберт Кійосакі звертає увагу на переміщені акцентів з площини працевлаштування дорослої людини за фахом у площину підвищення своєї фінансової грамотності і цінності як фахівця.

Рис. 1. Динаміка безробіття в США, відповідно до освітнього рівня.

Рис. 2. Динаміка зміни середньої річної заробітної плати фахівців з вищою освітою в США.

Розглянемо основні моменти освіти дорослої людини, яка вже має певний життєвий досвід та освіту. За основу своїх рекомендацій Р.Кійосакі використовував практичний досвід провідних фахівців (людей які на досягли успіху як в кар'єрі/бізнесі так і в інших сферах життєдіяльності людини) та надбання теорій Річарда Бакмінстера Фуллера, Едгара Дейла та інших дослідників.

Як зазначалось раніше, одна із головних проблем сучасної освіти – це відповідність її моделі запитам індустріальної епохи. Одними з основних ознак, а на сьогодні – проблем, цієї системи є: шаблонність, конвеєр, єдині стандарти. По суті конвеєр освіти був розрахований на випуск стандартизованої робочої маси і кожен представник повинен був відповідати загальним стандартам. Тих то не відповідає – або на повторний конвеєр, або ярлик неадекватності. Інший бік цієї проблеми – більшість освітян є представниками застарілої моделі і не бажають змінюватися. Оскільки сьогодні ми говорим про демократичні пріоритети і людиноцентризм, необхідно враховувати особливості та запиту кожної людини і дати їй можливість власної реалізації. Щось на кшталт «педагогіки Монтессорі для дорослих».

Як зауважив Скіп Росс, для особистісної реалізації та досягнення повноцінного життя, людині необхідно розвивати і гармонізувати такі сфери свого існування: ділова, сімейна, соціальна, духовна, розумова та здоров'я [3]. Це твердження не претендує на завершеність, але може розглядатись як базова сукупність людських інтересів. Жоден диплом не передбачає розвитку

духовності, сімейної гармонії, успішності, тощо. А от потреба в цих моментах існує. Сучасні цивілізаційні процеси особливо актуалізували проблему становлення особистості як смислово-життєву, світоглядну, культурно-значущу для соціуму та індивіда.

Як приклад, розглянемо питання реалізації особистості в сучасному світі. До недавніх часів переважали думки, щодо пріоритетності так званої "академічної освіти" та пріоритетного значення лише когнітивної складової інтелекту (IQ). Проте, ні вища, ні середня школа не вчать як бути особистістю, бути успішним, як жити. Певна категорія дослідників стверджує, що успіх людини лише на 15-25 % визначається професійними знаннями. Все останнє – емоційний (EQ) і соціальний інтелект (SQ), особисті якості людини [3].

IQ в основному визначає рівень когнітивних можливостей, таких як здатність навчатися та розуміння нових ситуацій, орієнтування в проблемі, можливість застосовувати знання в поточний момент.

Перший акцент зарубіжних колег полягає у тому, що кожна людина має особливості власного інтелекту. Вирізняють чотири основних його різновиди: фізичний (пам'ять м'язів), ментальний (мозкова діяльність), емоційний (володіння та управління власними емоціями) та духовний (творча складова особистості). Всі ці різновиди присутні в інтелекті кожної людини, проте з різною пріоритетністю. На Рис.3 зображено тетраедр інтелекту людини, так його бачать наші зарубіжні колеги [4, с. 201].

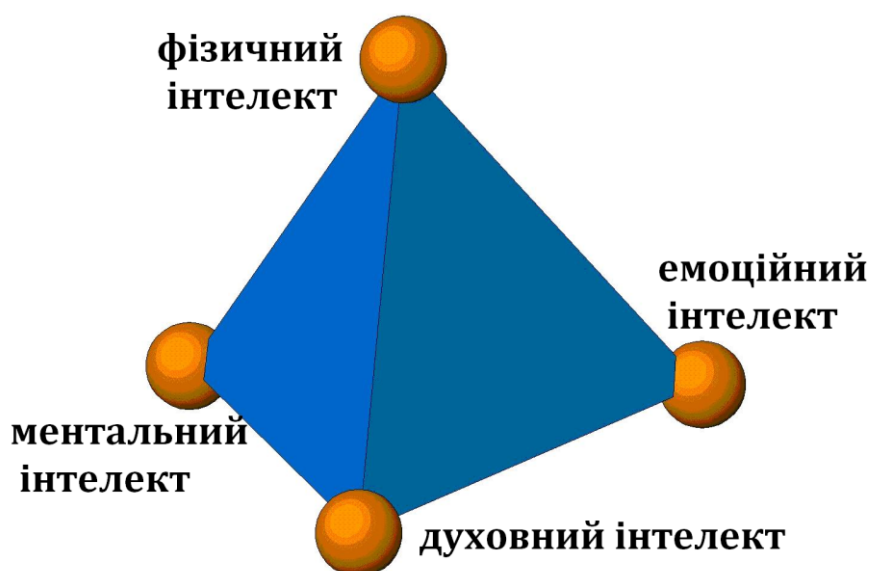

Рис.3. Тетраедр інтелекту людини

Переваги того чи іншого інтелекту визначають ефективність діяльності людини в певних сферах діяльності. Проте, є можливість розвивати інші, слабкіші сторони свого інтелекту. Фізичний відповідає за практичну

діяльність людини; розвиваючи ментальний – підсилюються аналітичні, мисленеві та інші розумові функції; емоційний дозволяє долати життєві виклики складає емоційну стійкість; духовний – розвиває моральність людини.

Другий акцент полягає у подоланні наслідків індустріальної освіти. Як говорив Р.Б.Фуллер: «Більшу частину життя я витратив на те, щоб викоринити в себе звичку робити неправильні речі». Школа індустріальної епохи формувала певні звички, які сьогодні досить потужно гальмують розвиток життєвої компетенції дорослої людини. Підказка вважалась неприйнятним явищем, як наслідок – дорослі люди вважають звернення за допомогою слабкістю. Боязнь допустити помилку – сформувала певні комплекси щодо розвитку особистості. Шаблонність відповіді на уроках загальмувала творчість мислення. Ці та інші «артефакти освіти індустріальної епохи» формують нову вимогу перед ОД – допомогти дорослій людині позбавитись стандартів, які конфліктують з вимогами сучасності.

Третій – успішна людина – «універсал». Мова йдеться про розвиток такої риси як підприємливість. Якщо ми говоримо про пріоритет людини, тобто її потреби, необхідно акцентувати увагу на її всебічній реалізації, а не лише як фахівця. Цьому сприяє використання принципу розвитку універсальності особи. Охоплення всіх сфер її життя (сімейної, здоров'я, соціальної, фінансово-матеріальної, духовної та ін.). Особистість повинна мислити як підприємець – всебічно і творчо, в тому числі, і в сфері своєї професійної діяльності.

Як підтвердження, прогноз щодо основних рис особистості необхідних для кар'єрного зростання (Future of jobs report), оприлюднений на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2016 року. Пропонуємо їх перелік: комплексне багаторівневе рішення проблем (Complex problem solving); критичне мислення (Critical thinking); креативність (Creativity); уміння управляти і взаємодіяти з людьми (People management, Coordinating with others); емоційний інтелект (Emotional intelligence); формування власної думки та прийняття рішень (Judgment and decision-making); клієнтоорієнтованість (Service orientation); уміння вести переговори (Negotiation); когнітивна гнучкість (Cognitive flexibility) [1]. Як бачимо, професійні запити зміщуються в сферу всебічного розвитку інтелекту людини. Відповідно, пріоритети ОД повинні бути спрямовані на задоволення саме цих запитів.

До цього ж стосується і принцип так званої «ефемералізації», здатність досягати більшого за допомогою меншого, або принцип важеля. Один із

таких важелів – можливість отримання фінансової грамотності. Оскільки сьогодні фінанси відіграють роль важеля у вирішенні певних життєвих питань.

Ще один, можливо найважливіший, акцент освіти дорослих – можливість засвоєння інформації та отримання практичних результатів своєї діяльності. Сьогодні, вітчизняна освіта базується на засвоєнні теоретичної інформації протягом досить протяжних відрізків часу (наприклад, вища освіта 4-5 років). Але якщо ми звернемося до досліджень Едгара Дейла, так званого конуса навчання – ми побачимо інші наголоси. Найефективнішим засобом отримання знань є імітація реальної діяльності та виконання реальних дій (див. Рис 4) [4, с. 188]. Вдалим прикладом може бути підготовка професіоналів у військовій сфері. Всі можливі варіанти застосування зброї відпрацьовуються до автоматизму на практиці. В даному випадку ціна питання – життя людей. При цьому – результат миттєвий. В повсякденному житті – результат нашої життєвої некомпетентності відстрочений, а ціна – якість життя.

Через 14 днів людина запам'ятовує			Результат
<i>90% того, що говорить і робить</i>	Виконання реальних дій	<i>активний характер залучення в навчальний процес</i>	<i>людина спроможна аналізувати, оцінювати, розробляти, творити</i>
	Імітація реальної діяльності		
	Рольова гра		
<i>70% того, що говорить</i>	Виступ	<i>активний характер залучення в навчальний процес</i>	<i>людина спроможна демонструвати, застосовувати, виконувати</i>
	Участь в дискусії		
<i>50% того, що бачить і чує</i>	Спостереження за дією на місці	<i>пасивний характер залучення в навчальний процес</i>	<i>людина спроможна демонструвати, застосовувати, виконувати</i>
	Перегляд презентації		
	Огляд експоната / Споглядання за демонстрацією		
	Перегляд кінофільму		
<i>30% побаченого</i>	Перегляд ілюстрацій		
<i>20% почутого</i>	Прослуховування лекцій		<i>Визначити, описати, пояснити</i>
<i>10% прочитаного</i>	Читання		

Рис. 4. Конус навчання Едгара Дейла (Edgar Dale) 1969р.

Р. Кійосакі, із власного досвіду наводить приклад проходження ним курсу по інвестуванню. Такий підхід сьогодні не викликає сумнівів у практиків. Модель виглядає наступним чином: три дні опрацювання теоретичного матеріалу, дев'яносто днів – імітація реальної діяльності і як результат – виконання реальних дій – інвестування. Проте, в процесі проходження курсів, з власної ініціативи вибули дві третини учасників. Автор зазначає причиною цього стали низькі можливості супротиву емоційній напрузі. В даному випадку консультація фахівця, щодо розвитку емоційного інтелекту, допомогла б більшій кількості людей завершити проект.

Висновки.

Узагальнення викладеного матеріалу дозволяє визначити, що сьогодні протиріччя між вимогами ринку праці, запитами і потребами особистості, з одного боку та можливостями вітчизняної моделі освіти, особливо дорослої людини, з іншого – досягли критичної межі. Тоді як кількість співвітчизників з дипломами про вищу освіту збільшується, її цінність падає а конкуренція зростає. Особливість поточного моменту для адаптації дорослого населення до викликів сучасності та перспектив розвитку ситуації обумовлюється отриманням ними освіти за моделлю індустріальної епохи. Це викликає низку ускладнень щодо розвитку життєвої компетентності особистості.

Важливе місце в трансформації вітчизняної системи освіти дорослих займає використання досвіду зарубіжних колег та практичного досвіду в цьому питанні бізнес-шкіл США. Основні акценти адаптації дорослого населення до змін середовища робляться на розвитку інтелекту людини (фізичного, емоційного, духовного та ментального). При цьому ключове значення надається практичній складовій навчання (імітація реальної діяльності). Підтвердженням цього підходу є прогноз запитів ринку праці оприлюднений на Всесвітньому економічному форумі в Давосі 2016 року.

Список літератури

1. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution [Електронний ресурс] / Alex Gray. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.weforum.org/agenda/authors/alex-gray>.
2. Десятов Т.М. Тенденції розвитку освіти дорослих: європейський досвід / Тимофій Михайлович Десятов. // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2014. – №1. – С. 182–190.
3. Єрмоленко А.Б. Неформальна складова сучасної вітчизняної освіти дорослих – вимоги часу / Андрій Борисович Єрмоленко. // Вісник національного університету оборони. – 2012. – №4. – С. 32–37.

4. Кійосакі Р. Другий шанс / Р. Кійосакі; перекл. З англ. О.Г. Белошєєв. – Москва: Бізнес-пресс, 2015. – С 197

5. Лук'янова Л.Б. Концептуальні положення освіти дорослих [Електронний ресурс] / Лариса Борисівна Лук'янова // Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm.

6. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія / О.І. Огієнко; [за ред. Н.Г. Ничкало]. – Суми: Еллада-S, 2008. – 444 с.

7. Шпак Ю. Вища освіта для безробітного: кого вчить Україна [Електронний ресурс] / Юрій Шпак // Forbes Україна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1400416-vishcha-osvita-dlya-bezrobitnogo-kogo-navchae-ukrayina>.